

SERRA D'OR

GENER 1973

J. V. FOIX

TE VUITANTA
ANYS

PANORAMA

LA VISIÓ DELS ALTRES

RESTRICIONS
MENTALS

Fullejo una vella revista, i hi trobo la recensió d'un llibre del comte Keyserling: *Sur l'art de la vie*. No l'he pogut veure mai, aquest paper. Hi hagué uns anys, sembla, que Keyserling va circular molt pel país, amb gran satisfacció d'alguns indígenes. Crec que Joan Estelrich li feia de cicerone, a estones; en tot cas, el van passejar pels pobles del Principat, on de tant en tant perorava, i a Mallorca li muntaren una operació turístic-cultural titulada Escola de Saviesa, que, sens dubte, hauria estat divertit de presenciar. Avui, ningú ja no en parla, de Keyserling. Potser també és injust, l'oblit —un oblit tan rigorós. De jove, vaig llegir unes quantes de les seves obres, i, sincerament, no m'entusiasmaren. El comte —un aristòcrata més o menys bàltic, de complexió ciclòpia, facundios de paraules i d'idees— solia predicar doctrines d'un «vitalisme» irruent, tèrbol, amb *appliques* decoratius d'indiscutible fantasia intel·lectual. Era com un Unamuno al revés, i de fet, pertany a la mateixa família de «pensament», diguem-ne irracionalista, que tant d'èxit va tenir a tot arreu durant el primer terç del segle. Resulta bastant lògic que a hores d'ara quedi descartat, i no perquè en l'actualitat no prosperin precisament els irracionalismes, sinó perquè les necessitats i la moda —meitat i meitat— el reclamen amb unes ben distintes inferències de principi. Ni tan sols la fórmula de «la civilització del *chauffeur*», que ell encunyà, no ha tingut la fortuna que es mereixia... *Sur l'art de la vie*, en realitat, deu ser un llibre sobre Catalunya. Tal vegada, Keyserling el va escriure per correspondre d'alguna manera les obsequiositats indígenes. Al cap i a la fi, el personatge era d'una voracitat pantagruèlica, i els seus amfítrions li proporcionaren quantitats immenses de menjar i de beure, de les millors marques, cosa que obria unes certes perspectives a la gratitud. Eren els primers mesos del 1936, en l'últim episodi. Ja no pogué haver-n'hi més... De la ressenya afluïda al començament dedueixo que les planes dedicades per Hermann Keyserling venien a ser unes especulacions jovials i biològiques, a base de «morts i renaixences», de «raça» i «esperit», de «Grècia» i «Provença». Poc o molt, com en el repàs del Continent, que feia en el volum momentàniament famós de l'«anàlisi espectral» d'Europa... Bé: el detall no importa. I penso: ¿com és que encara no disposem d'un «llibre» que parli

dels llibres que parlen de Catalunya o dels catalans? Cada dia hi ha més gent que redacten tesis doctorals, i ben sovint, per manca d'imaginació dels dònimes que els aconsellen, acaben contrades en minúcies municipals o subalternes. Ja fóra oportu que sortís algú, amb pretensions escrupoloses i mètode vàlid, capaç de reunir i explicar el material d'origen local: no solament els textos clàssics del catalanisme, sinó també els anti, i els intermedis, no sempre exactament polítics. Perquè no es tracta de repetir la història o la història dels programes de discurs o de pamflet: caldria identificar-hi la trajectòria d'una autoreflexió col·lectiva, lúcida o bèstia, polèmica o de càtedra, que s'ha produït amb mil matisos, i que amb prou feines coneixem... Però, de més a més, hi ha la visió dels altres: la del foraster. Sigui un passavolant o un especialista, favorable o enemic, circumspecte o frívol, tant se val, convé colleccionar-lo, sospesar-ne el criteri, situar-lo en la línia d'una fèrvida discussió no cancel·lada. En alguna època, funcionà una etiqueta suggestiva: «internacionalitzar el problema». Pagaria la pena d'esbrinar com i què s'hi va fer i s'hi fa. Ignoro el volum dels escrits relacionats amb el tema, ni si serà difícil o no consultar-los amb un mínim de serietat. El llibre de Keyserling, dins el conjunt, probablement no representa cap fita important, per més que el senyor Estelrich opinés que sí. N'hi haurà d'altres, i molts: de segur, ¿*La Catalonia infelicitat* d'Allison Peers? ¿Tal o tal altre escrit de circumstàncies, procedent de plomes remotes? Confesso que no ho sé. Ja m'acontentaria si la indagació donés bon rendiment en el camp peninsular: «Unamuno i Catalunya», «Ortega i Catalunya», «Victor Pradera o Royo Vilanova i Catalunya», «Azaña i Catalunya», «Baroja, Lerroux, Quevedo, Primo de Rivera, Gracián, Negrín... i Catalunya». Són moltes monografies que esperen autor. En són tantes, que demanen massa temps i massa paciència. Una primera aproximació, panoràmica, indicativa, a la qüestió, podria ser altament beneficiosa. Sospiro que no s'acabaria el món, si es distreien alguns cèntims de beca o de premi, dels que habitualment són repartits a l'estudi de mòdies medievals o d'innocències literàries, i els injectaven a investigar en aquest terreny. Objectivament, i des de tots els punts de vista, seria més útil.

JOAN FUSTER.

PUNT I SEGUIT

CULTURA I ECONOMIA

Entre les qüestions que pot suscitar a qualsevol lector el llibre *Introducció a l'economia de Catalunya* de Ramon Trias Fargas, hi ha tot el que es refereix a les relacions actuals de la nostra cultura amb el poder econòmic de Catalunya. Reconeix que potser me'n vaig cap a aquest terreny per deformació professional: vivim tan pendents del *diner* (digueu-li vil, o el que vulgueu!), els qui ens dediquem a l'ensenyament i a algun aspecte o altre de la cultura! Som ben dignes que ens sigui aplicat el títol del famós article de Maragall sobre la Sagrada Família: «Una gràcia de caritat!»

El llibre de Trias Fargas, tan madur i, per fi, tan «operant» per donar raó del nostre problema, ha estat, per a mi, un escàndol. Una reflexió molt senzilla —és a dir, perillosa— m'hi ha portat. I és aquesta: Catalunya com a «regió-pla» o «regió-programa», *podria anar* —segons demostra l'autor amb dades i xifres—, si no fossin els criteris imperants propis d'una gran centralització, ja que «la principal riquesa del Principat (...) ha estat la força i la intel·ligència de l'home» (pàg. 76), i entenc que alguna cosa en deu restar en forma d'iniciativa privada; ¿com és possible, doncs, que la nostra cultura, rovell de l'ou del problema, visqui, o amb prou feines sobrevisqui, tan precàriament?

Trias Fargas es refereix, en la frase que acabo d'esmentar, a la força i a la intel·ligència, però en el nostre cas es tracta de veure què resta només de la darrera d'aquestes qualitats. Sobretot entre els homes de «força». És a dir, d'aquells qui, per mitjà d'empreses o d'organismes econòmics, tenen un boc de poder a Catalunya. La iniciativa individual no és prou. A la molt llarga, no és prou ni tan sols per sobreviure; i sobretot, no és just que —encara que existeixi com a associació, com a fundació o com a anònima de sacrificats— se li carreguin els neulers. No és just, però sobretot no és intel·ligent. Perquè la cultura rendeix. «Economistes no catalans —diu Trias Fargas— calculaven que Catalunya necessitava fa uns anys 10.000 investigadors purs i només en tenia 2.800. Una enquesta portada a terme per la Cambra d'Indústria, Comerç i Navegació de Barcelona, l'any 1966, demostrava que un percentatge alt dels nostres empresaris estima que la manca de personal qualificat a tots els nivells és un fre a la capacitat de producció de l'economia catalana.» Tant se val. El fet és que organismes com un dels esmentats, o sigui les Cambres de cada zona, els organismes de crèdit com les Caixes, d'altres entitats o institucions de poder econòmic i que poc o molt fan «obra» social i se'n paguen, encara no han acabat de descobrir el compromís històric que tenen amb la llengua i amb la cultura de Catalunya.

No es tracta pas de gosar pensar que ens caldria cobrir tot el dèficit en infraestructura cultural, sinó només de fer més efectiu l'esforç que es fa, més racional la manera de dur-lo a terme i molt més assequible per a tothom la nostra cultura. Perquè, com diu el vers de J. V. Foix, ara passant-lo a profa, «no es fa el pa sense el llevat». — JOAN TRIADÚ.